

Archeologické rozhledy

XLI - 1989 · 2

ACADEMIA • PRAHA

ISSN 0323-1267

Volkskunst in Strážnice aufbewahrt waren (im J. 1986 dem Hodoníner Museum — Aussenstelle in Veselí nad Moravou übergeben), fand der Referent eine Doppelaxt mit geometrischem Dekor der Gruppe Halfing-Linz aus Bzenec, Bez. Hodonín. Die Fundstelle befindet sich ca. 70 km südöstlich von Brno.

Es handelt sich um den ersten Fund dieser Art in Mähren und um den zweiten in der Tschechoslowakei. Das erste tschechoslowakische Exemplar stammt aus Panenské Břežany (Bez. Praha-východ) und wurde von V. Moucha (1973) in die Literatur eingeführt. Die mährische Doppelaxt des Typus Halfing-Linz wurde zufällig im J. 1972 in der Sandgrube des VEB Štěrkovny a pískovny Brno in Bzenec-Přívovz entdeckt, als es während der Sandabnahme zu einer Panne des Bandförderers kam. Bei ihrer Behebung wurde das Artefakt zwischen den Fördertrommeln des Bandmechanismus gefunden.

Die Doppelaxt vom Typus Halfing-Linz ist im Aufriss ungefähr von einer fünfwinkeligen Form und im Seitenriss bikonkav. An Stellen der Längsachse ist sie auf der einen Seite mit drei, auf der anderen mit vier Ritzlinien verziert. Auf den Kanten des Artefakts kommen am Gesamtumfang Einschnitte vor (stellenweise sind sie verwischt). Auf den Seiten im Nackenteil sind drei Dreiergruppen senkrechter Ritzlinien angebracht (Abb. 1). Masse: L. — 204 mm; Br. — 41 mm; Höhe der Schneide und des Nackens — 33,5 und 32 mm; Stärke an Stelle der Durchbohrung — 30 mm; Öffnung — 23 × 19 mm (oben), 25 × 19 mm (unten). Gewicht — 405 g. Nach der von A. Přichystal vom Lehrstuhl der Geologie und Paläontologie der Naturwissenschaftlichen Fakultät der UJEP in Brno durchgeführten petrographischen Bestimmung, ist die Doppelaxt aus stark patiniertem Serpentin(?) hergestellt worden.

Das Vorkommen von Doppeläxten des Typus Halfing-Linz ist auf den Westteil Mitteleuropas beschränkt. Bisher waren aus diesem Raum insgesamt 15 Exemplare bekannt (bei einem fehlt die Angabe des Fundortes). Bislang hat man sie in Baden-Württemberg (2 Stck.), in Bayern (2 Stck.), Oberösterreich (10 Stck.) und in Böhmen (1 Stck.) festgestellt. Der mährische Fund ist der Reihenfolge nach der sechzehnte dieser Art.

Die Grundcharakteristik der Doppeläxte des Typus Halfing-Linz stammt von R. A. Maier (1964; 1965). Schwierigkeiten ergeben sich jedoch bei ihrer Datierung, denn in allen Fällen handelt es sich um Zufallsfunde. Bei der Klärung dieser Frage stützen wir uns auf die von V. Moucha (1973) durchgeführte Analyse. Er geht von der Formenprofilierung dieser Artefakte, für die er eine Vorlage in den kupfernen Doppeläxten und ihren steinernen Nachbildungen in Süddeutschland sucht, und von der Analyse des geritzten Dekors, aus. Auf Grund seiner Schlussfolgerungen können wir die Doppeläxte des Typus Halfing-Linz in das Äneolithikum, am ehesten in dessen jüngeren Zeitabschnitt, datieren.

Die Bedeutung der Doppelaxt des Typus Halfing-Linz aus Bzenec, Bez. Hodonín beruht darin, dass sich die geographische Ausbreitung dieser Fundart um den mährischen Raum vergrößert. Das Bzenecer Exemplar erweitert unsere Kenntnisse über die Art der Ornamentierung, denn es wurde zum erstenmal eine neue Verzierungstechnik — Kerbung der Kanten — verwendet. (Deutsch von R. Tichý)

DESTILAČNÍ PŘÍSTROJ ZE SPIŠSKÉHO ŠTVRTKU. Ve Spiši se vytvořilo kolem roku 1500 př. n. l. důležité centrum lidu otomanské kultury.

Mezi nálezy učiněnými v oblasti Spišského Štvrtku se nachází nádoba (obr. 1) datovaná kolem roku 1500 př. n. l., označovaná jako kultovní (Novotný - Kovalčík 1967, 30, obr. 3; Vladár 1978, 40, obr. 20), vzhledem ke svému neobvyklému tvaru a dále proto, že se vyskytla v souboru nálezů výjimečného charakteru, které by mohly svědčit o existenci kultovního okrsku na lokalitě. Pokud jde o funkci nalezené nádoby, jedná se podle našeho názoru o dolní část destilačního přístroje. Nádoba je 34,5 cm vysoká, byla zhotovena z hlíny a vypálena. Má úzké dno a širší ústí, při jehož kraji je obruba, která sloužila pro sběr destilátu z vnitřního povrchu další nádoby. Ta se nedochovala, avšak zřejmě musela být součástí tohoto přístroje. Šlo asi o misku, která sloužila při destilaci jako poklop. Jejím úkolem bylo kondenzovat vznikající páry. Obruba nalezené spodní nádoby vyúsťuje ve výtokový žlábek, umožňující vytékání destilátu hromadícího se

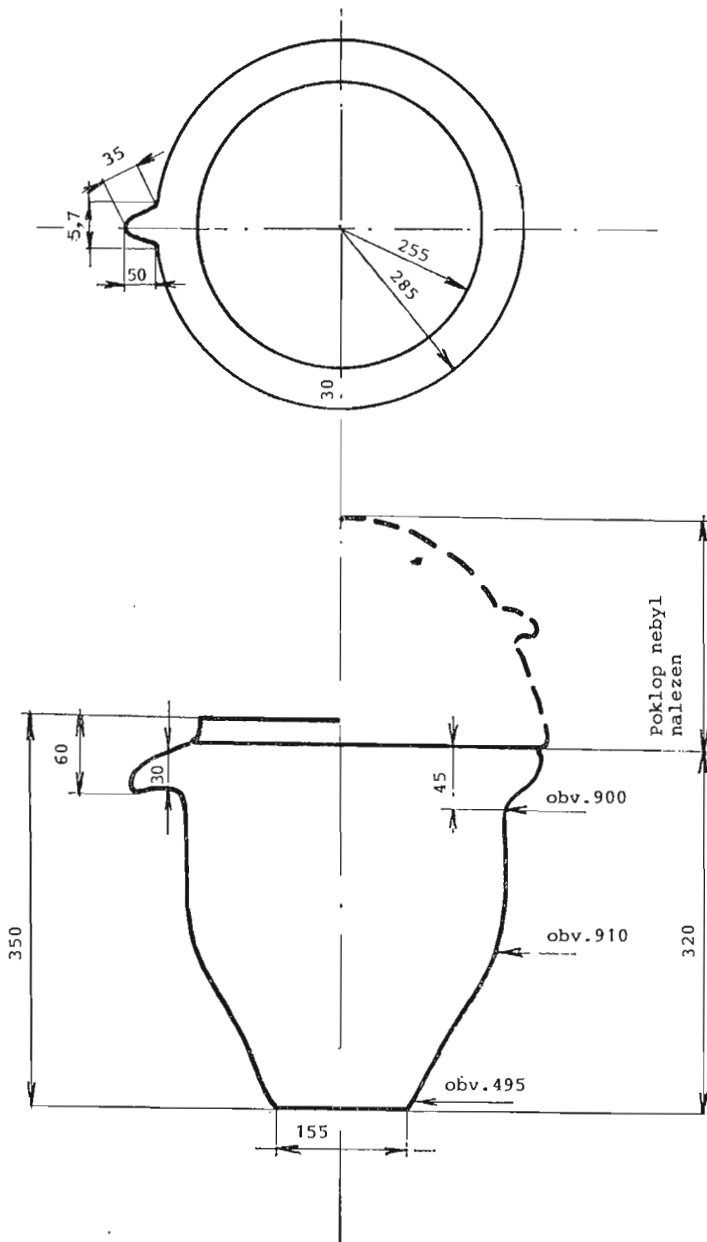

Obr. 1. Nádoba nalezená v oblasti Spišského Štvrtku. Otomanská kultura, 1500 př. n. l. Kresba K. Kuník.

v obrubě během destilace. Rozměry, kapacita i rekonstrukce destilačního přístroje jsou patrné z obr. 2 a 3. Nádoba s obrubou a výtokovým žlábkem je uložena v Podtatranském muzeu v Popradě.

Nádoba ze Spišského Štvrtku má shodné konstrukční řešení s nádobou ze severovýchodní Mezopotámie, je však menší. Mezopotámská nádoba byla nalezena v Tepe Gaura poblíž dnešního Mosulu v severovýchodním Iráku na úrovni vrstvy XI a pochází asi z roku 3500 př. n. l. (Levey 1959, 32, obr. 18). V současné době je uložena v univerzitním muzeu Pensylvánské univerzity. Její rozměry a kapacitu uvádí obr. 4 (Needham 1980, 82, obr. 1455). Představuje dolní část destilačního přístroje zhotoveného z hnědé kameniny. Má též okrouhlou obrubu sloužící zřejmě pro sběr destilátu z vnitřního povrchu horní nádoby — poklopu, jak to ukazuje rekonstrukce na obr. č. 5. Plnění destilačního přístroje bylo do poloviny nebo třetiny (Levey 1959, 35), aby kapacita obruby byla v přímém poměru k celkovému obsahu materiálu, který se používal k destilaci.

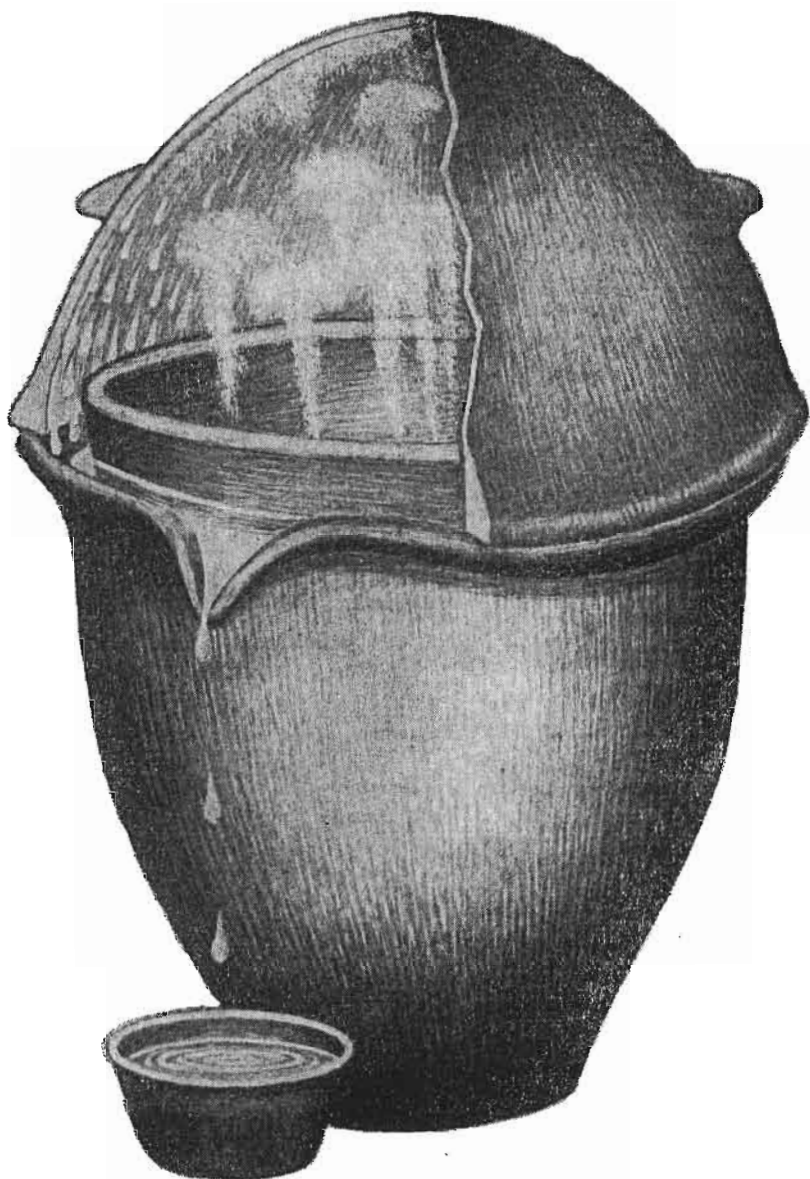
Nádoba ze Spišského Štvrtku odpovídá v základě mezopotámskému destilačnímu přístroji. Dokládá použití naprosto stejného destilačního principu ve shodném tvarovém provedení, které je pouze modifikováno a v určitých proporcích zmenšeno. Z proporcionálního zmenšení můžeme usuzovat na požadavky technologie, která určovala velikost a tvar nádoby.

Obr. 2. Rozměry nádoby ze Spišského Štvrtku. Kresba Z. Kopřiva.

Závěr

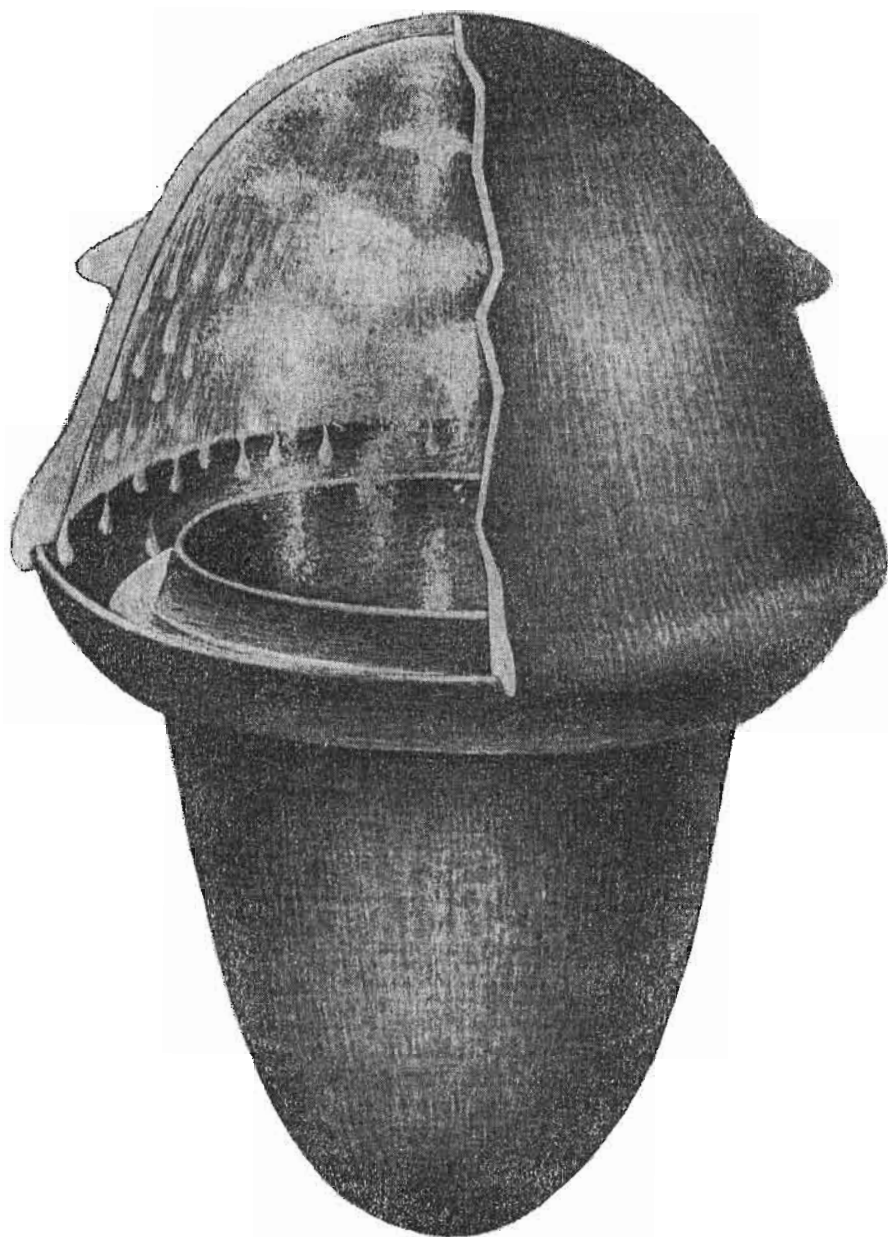
Byly porovnávány dva obdobné typy nádob. První byla nalezena ve střední Mezopotámii (oblast dnešního Iráku) a je datována kolem roku 3500 př. n. l., druhá nádoba na Slovensku na lokalitě Spišský Štvrtok (okres Spišská Nová Ves). Její datování je 1500 př. n. l. Oba typy svou shodnou konstrukcí ukazují na společný základ i způsob užití, i když je dělí zhruba dvě tisíciletí.

Obr. 3. Rekonstrukce destilačního přístroje ze Spišského Štvrtku. Kresba K. Kuník.

Jedná se zřejmě o vývojové varianty jednoho a téhož typu destilačního přístroje, jehož funkce a výkonnost byla zachována i v případě zmenšení objemu, který je patrný u nádoby ze Spišského Štvrtku.

Nádoby ze Spišského Štvrtku považujeme za dosud nejstarší známou část destilačního přístroje nejen na území našeho státu, ale patrně i v Evropě. Může doložit destilaci na východním Slovensku již v době bronzové.

Obr. 5. Rekonstrukce destilačního přístroje z Tepe Gaura. Kresba K. Kuník.

Literatura

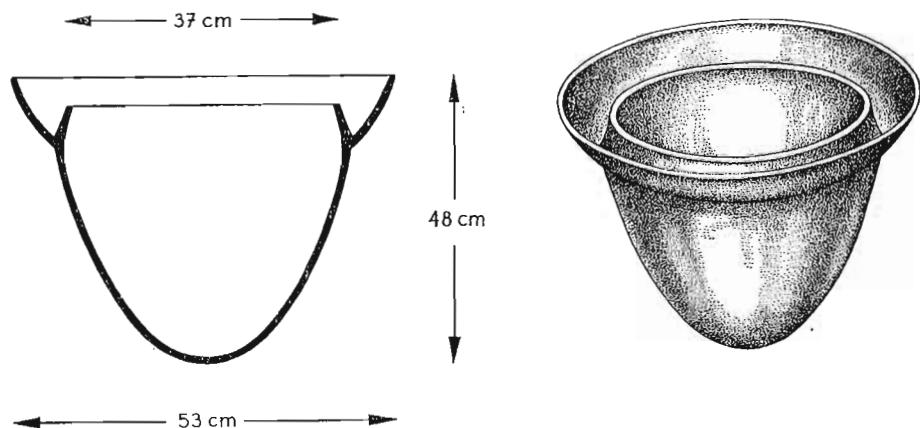
Levey, M. 1959: Chemistry and Chemical Technology in Ancient Mesopotamia. New York.

Needham, J. 1980: Science and Civilisation in China, Vol. V, 4. Cambridge.

Novotný B. - Kovalčík, R. M. 1967: Sídliisko zo staršej doby bronzovej pri Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves, ZbFFUK — Musaica XVIII (VII).

Vladár, J. 1978: Umenie dávnovekého Spiša. Bratislava.

Jan Ryšánek - Vladimír Václavů, Praha

Obr. 4. Rozměry a tvar nádoby nalezené v Tepe Gaura. Kresba K. Kuník.

Я. Рышанек - В. Вацлаву: Дистилляционный аппарат из г. Спишский Штврток. Сопоставлены два похожих типа сосудов. Первый сосуд был обнаружен в средней Мезопотамии (территория сегодняшнего Ирака) и датируется приibl. 3500 г. до нашей эры, второй сосуд обнаружен в Словакии в г. Спишский Штврток (р-н Спишска-Нова-Вес). Этот сосуд датируется около 1500 г. до нашей эры. Оба типа сосудов имеют сходную конструкцию, что показывает на совместную базу и способ применения, несмотря на то, что между ними разница приibl. в два тысячелетия.

Дело, кажется, состоит в двух опытных вариантах одного и того же типа дистилляционного аппарата, функция и мощность которого сохраняется также в случае уменьшения объема, о чем свидетельствует сосуд из г. Спишский Штврток.

Сосуд, обнаруженный в г. Спишский Штврток, мы считаем самой древней известной частью дистилляционного аппарата на территории нашей страны и Европы. Он может являться доказательством того, что в восточной Словакии занимались дистилляцией уже в период бронзовой эпохи.

(Перевел Я. Рышанек)

J. Ryšánek - V. Václavú: A distillation apparatus from Spišský Štvrtok. Two analogous types of vessels were being compared. The first one had been found in central Mesopotamia (the territory of contemporary Iraq) and comes from the period 3500 B.C. The second one had been found in Slovakia, at the site of Spišský Štvrtok (distr. of Spišská Nová Ves) and dates back to 1500 B.C. The common construction of both types indicates a common base and way of utilization even when the difference of time is about two thousand years.

It is obvious that these vessels are development variants of the same type of still, where function and efficiency had been maintained, even when reducing the content. That is the case of the vessel from Spišský Štvrtok.

And this vessel we suppose to be the oldest known part of a distillation apparatus not only on the territory of Slovakia but most likely in Europe. It may serve as evidence of the existence of distillation in the eastern part of Slovakia already in the Bronze Age.

POZDNĚ LATĚNSKÁ SPONA Z ČERNILOVA VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH. Zpřesnění chronologie závěru keltského osídlení ve východních Čechách v rámci jednotlivých obecně přijímaných latěnských stupňů stále naráží na nedostatek chronologicky citlivých předmětů, především spon (cf. *Rybová 1969*, 432sq.; *Meduna 1980*, 30sq.). Na jedné straně se vvažuje časnější zánik oppida u Českých Lhotic již okolo r. 50 př. n. l. (*Princ 1986*, 30—31), na druhé straně není vylučován časnější příchod polabských Germánů (*Rybová 1974*, 500—501; *Waldhauser 1983*, 339).